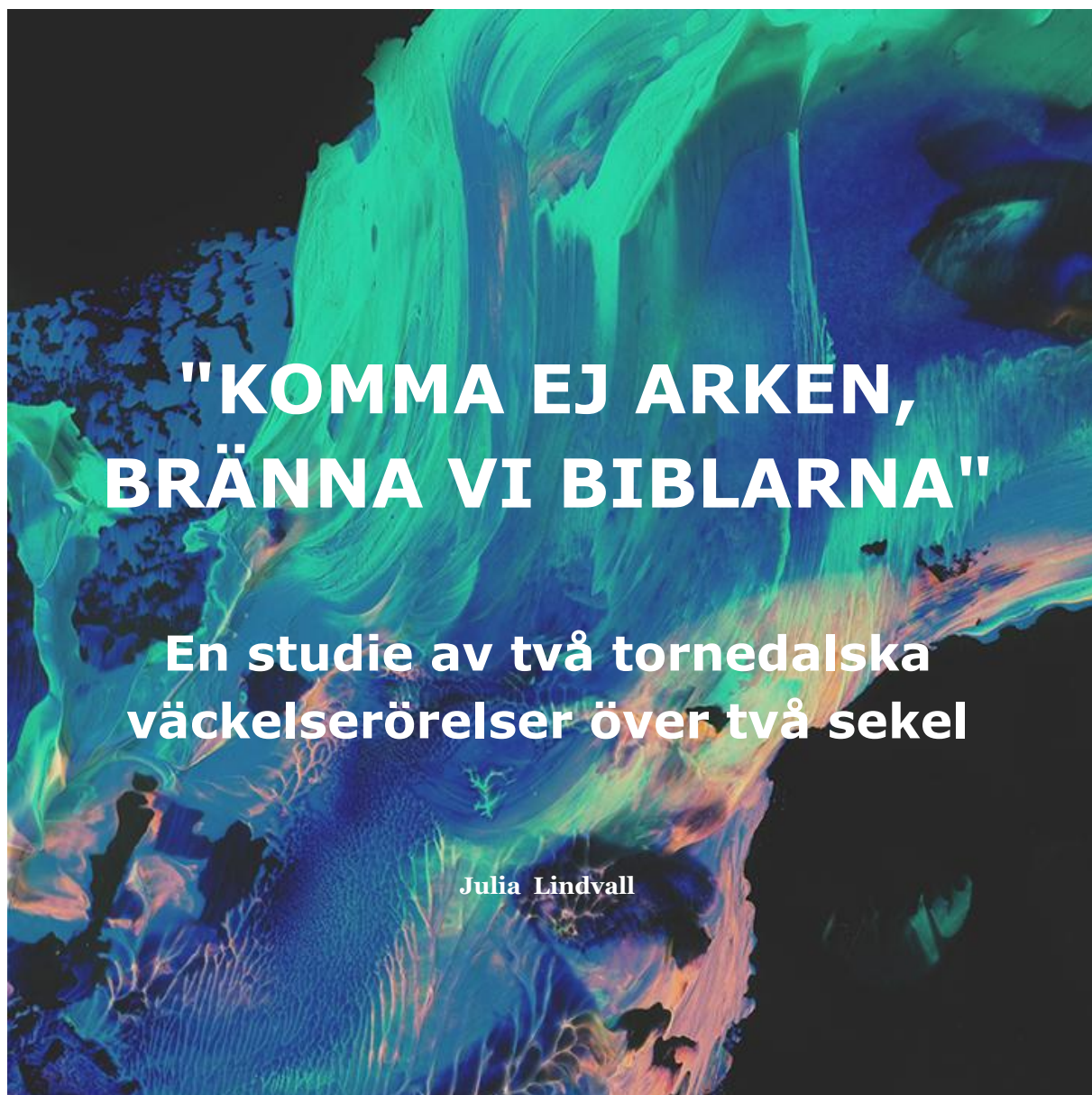

UMEÅ UNIVERSITET

"KOMMA EJ ARKEN, BRÄNNA VI BIBLARNÄ"

En studie av två tornedalska
väckelserörelser över två sekel

Julia Lindvall

Kandidatuppsats, 15 hp
Religionsvetenskap III, Ämneslärarprogrammet, 30 hp
Institutionen för idé- och samhällsstudier
Handledare: Stefan Olsson
Vt 2018

Abstract

This essay aims to study and compare two religious movements in Tornedalen, Sweden, during two centuries. The Laestadian movement was founded by Lars Levi Laestadius during the 1840's in a, according to him, sinful society. Laestadius contributed to end a lot of the alcoholic abuse and also made the population a God-fearing people. Almost a century later, a man named Toivo Korpela stood up against the traditional laestadian norms and decided to preach his faith on his own. After a few years, the movement went in a new direction with the leadership of Sigurd Siikavaara. It turned into a sect, waiting for an arc to come down from heaven and take the chosen ones to the promised land. The purpose of this essay is both to compare the two movements, but also to examine the social, economical and political circumstances during the 1930's. Using the theory sociology of religion, I have discussed how the previously named factors were a contributing reason as to why people decided to join the movement, and also how it could evolve into a millenary movement.

Key words

Millenary movement, sect, Toivo Korpela, Lars Levi Laestadius, Laestadianism, Tornedalen, alcohol, arc, liikutuksia, Sigurd Siikavaara, sin, rite.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Teori	2
1.3 Metod	3
1.4 Material och avgränsningar	4
1.5 Tidigare forskning	5
1.6 Sekter och millenära rörelser	7
2. Bakgrund	10
2.1 Tornedalens kristnande och Laestadius insikt	10
2.2 Laestadianismens nya bud	12
2.3 Laestadius död och splittringen mellan öst och väst	13
2.4 Tornedalen under slutet av 1920-talet	14
3. Korpelarörelsen och väntan på kristallarken	16
3.1 Toivo Korpela	16
3.2 Från excentrisk rörelse till sekt	17
3.3 Demografi	20
3.4 Riter inom rörelsen	21
3.5 Rörelsen avtar	22
4. Diskussion	25
5. Sammanfattning	30
Käll- och litteraturförteckning	32
Bilagor	35

1. Inledning

I ett litet samhälle utanför Kalix växte min farmor upp under nittonhundratalets första hälft. Hennes mamma, Ida, var starkt troende laestadian och det var något som präglade vardagen för min farmor och hennes nio syskon. Ingen av barnen följde i sin mammas religiösa fotspår och det laestadianska släktledet tog slut vid Idas bortgång. Ändå är jag uppvuxen med historier om laestadianska väckelsemöten, *liikutuksia* (ett slags extas) samt uttryck som "djävulens kalsonger", som tyder på gardiner. Detta har under många år sporrat min nyfikenhet för denna norrbottniska väckelserörelse, och det har även väckt mitt intresse för en annan norrbottnisk väckelserörelse – nämligen Korpelarörelsen. Rörelsen, som uppstod ungefär ett sekel efter Laestadius grundat sin första församling, gick från att vara en förgrening av den laestadianska inriktningen till att bli en millenär domedagsrörelse inom loppet av bara några år. Citatet i uppsatsens titel hänvisar till en korpelans uttalande om den ark som skulle nedstiga från himlen, för att föra medlemmarna till Palestina (Dagens Nyheter 1935-03-08, 1).

Denna kandidatuppsats kommer att behandla dessa två lutherska väckelserörelser som båda uppstod och fick fäste i norrbottens inland. Laestadianismen, som grundades av Lars Levi Laestadius under 1800-talets mitt, kom att bli betydelsefull i den bemärkelse att den hade en nolltolerans till alkohol, vilket hjälpte till att få slut på det intensiva spritmissbruket som var ett stort problem i de norrbottniska samhällena (Lundmark 1985, 99). Den andra väckelserörelsen växte fram ur laestadianismen med en man vid namn Toivo Korpela i spetsen. Korpelarörelsen kom att bli den totala motsatsen till det laestadianska puritanska levernet, och blev under sin korta men intensiva levnadstid, allt mer likt en sekt än en kyrklig rörelse (Lundmark 1985, 80–81). Dessa två väckelserörelser kom alltså från samma lutherska bakgrund men gick sedan två helt olika vägar för att nå frälsning. Laestadius predikningar om människans eviga synd i jämförelse med Försteprofeten Sigurd Siikavaaras uppmaningar till polyamorösa och utomäktenskapliga sexuella förbindelser är som natt och dag. Och då den laestadianska rörelsen var mycket strikt; hur kunde en sådan oortodox grupp som Korpelarörelsen locka till sig anhängare i ett annars gudstroget landskap?

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med den här uppsatsen är att granska två lutherska väckelserörelser, laestadianismen och Korpelarörelsen, som uppstod på samma plats i Tornedalen under 1800-

respektive 1900-talet, där fokus kommer att ligga på den korpelanska väckelserörelsen. Jag vill dels undersöka det laestadianska levrnet i relation till den nya rörelsens uppkomst. Dessutom vill jag ta reda på hur Korpelarörelsen kunde utvecklas i det som då var ett strikt och religiöst samhälle, till en sekt som predikade sexuell frigörelse och rent av uppmanade till förtäring av rusdrycker. Mina frågeställningar lyder:

- Vilka likheter och skillnader går att utreda i framställningen av laestadianismen respektive Korpelarörelsen?
- Går det att utreda några betydelsefulla samhällsfaktorer som bidrog till att den korpelanska rörelsen kunde utvecklas och frodas i ett konservativt och hårt religiöst samhälle?
- Varför kom Korpelarörelsen att upphöra efter bara ett årtionde?

1.2 Teori

I denna uppsats har jag valt att analysera mitt material utifrån det religionssociologiska perspektiv som presenteras av Inger Furseth och Pål Repstad i boken *Religions sociologi – en introduktion*. Deras definition av begreppet religions sociologi är att en religion bör studeras i dess sociala kontext, för att man ska kunna förstå hur religionen influerar samt influeras av det övriga samhället. I en religions sociologisk studie undersöks således huruvida sociala, ekonomiska eller politiska faktorer varit betydelsefulla för religionen i någon bemärkelse, samt om religionen i sin tur påverkat någon av de ovanstående beståndsdelarna (Furseth & Repstad 2005, 14–15). Furseth och Repstad lyfter även fram historikern och nationalekonomen Max Weber. Webers teori om religions anknytning till sociala klasser kommer även den att behandlas i denna uppsats. Teorin innebär att medan privilegierade grupper i samhället tenderar att använda religion till att styrka och legitimera sin ställning i den samhälleliga hierarkin, har underprivilegierade grupper en benägenhet att ta till sig religioner som förespråkar belöning för goda gärningar, samt straff för onda gärningar (Furseth & Repstad 2005, 52–54). Jag har valt att använda Webers teori i min studie för att undersöka om det fanns en samhällsklass som var överrepresenterade när det kommer till Korpelarörelsen, och i sådana fall vad det kunde bero på.

Jag kommer även att analysera mitt material utifrån "*rational choice theory*" (RCT), som bland annat utvecklades av Rodney Stark, och kan appliceras på varför människor väljer att ansluta sig till religioner. Teorin är i grunden framtagen för ekonomer för att studera hur

människor agerar i sociala och ekonomiska situationer, men har under de senaste åren blivit framgångsrik även inom religionssociologin. Utgångspunkten för RCT går ut på att människor alltid försöker uppnå största maximala nöje till minsta möjliga pris, och så även när det kommer till religion. Stark beskriver att en vanlig önskan bland människor utgörs av drömmen om "evigt liv", vilket betyder att de religiösa samfund som kan erbjuda sina deltagare detta med minsta möjliga ansträngning tenderar att få många anhängare. På grund av teorins kontroversiella påståenden om att människan alltid handlar rationellt har den även stött på kritik från olika håll, och somliga menar att den beskriver en allt för individualistisk syn på människors handlande (Furseth & Repstad 2005, 159–161). Jag finner dock RCT relevant för min studie då den kan användas för att undersöka varför människor väljer att gå med i en sekt, vilket är ett ämne som kommer att behandlas i den här uppsatsen.

Laestadianismen och Korpelarörelsen som jag behandlar i denna uppsats grundades med cirka ett sekels mellanrum. Det innebär att den samhällliga kontexten såg annorlunda ut vid grundandet av de två väckelserörelserna. Jag vill därför med hjälp av religionssociologisk teori, där både RCT och Webers teori kommer att behandlas, visa hur religiösa väckelserörelser kan komma att uppstå inom samma geografiska område där olika samhällsfaktorer har varit verksamma för hur rörelsen verkat.

1.3 Metod

För att besvara mina frågeställningar har jag valt att närläsa relevant litteratur för att sedan tolka och kontextualisera innehållet. Då avsaknaden av primärkällor rörande Korpelarörelsen varit ett faktum har jag även ansett det nödvändigt att granska de sekundärkällor som jag använt mig av för att kunna jämföra, analysera och dra slutsatser. Min metod kan därför benämnas som en hermeneutisk metod. Søren Kjølrup redogör för hur hermeneutiken ofta beskrivs som humanioras grundval när det kommer till forskningsmetod- och teori (Kjølrup 2009, 240). Han beskriver även hur kärnan i hermeneutik utgörs av att läsarens tolkning av en text baseras på hans egen förståelse av texten/ämnet (Kjølrup 2009, 245). Jag anser dock att hermeneutisk metod är ett väldigt brett begrepp, vilket gör att jag inte är helt bekväm med att enbart använda den metoden för denna studie. En mer passande benämning av min metod skulle istället kunna vara kvalitativ textanalys. I boken *Handbok i kvalitativ analys* beskrivs att syftet med en kvalitativ analys kan vara följande:

Ett första syfte kan vara att beskriva ett fenomen mer eller mindre detaljerat. Ett fenomen i detta sammanhang kan vara subjektiva erfarenheter, sociala situationer, delade föreställningar, utsagor, interaktioner eller sociala praktiker. Analysen kan då även rikta in sig mot att jämföra flera fall för att utröna vad de har gemensamt eller vad som skiljer dem åt (Fejes & Thornberg 2015, 35).

Vidare beskrivs hur ytterligare syften för användningen av denna metod kan vara att granska de skillnader en lokaliserat, för att sedan identifiera vilka premisser som gör att de skiljer sig åt (Fejes & Thornberg 2015, 35). Dessa syften är relevanta för min studie då jag efter granskning och tolkning av mina texter har försökt urskilja olika fenomen för att sedan analysera och jämföra dem. Jag har alltså valt att kombinera en kvalitativ textanalytisk metod med hermeneutik, då jag anser att dessa två är de mest lämpliga metoderna för att få svar på mina frågeställningar.

1.4 Material och avgränsningar

I denna uppsats har jag valt att göra två avgränsningar i min forskning. Den ena sträcker sig från det att Laestadius börjar som verksam pastor i Tornedalen runt år 1840, fram tills några år efter hans död år 1861. Anledningen till detta är att den laestadianska rörelsen fortsätter att utvecklas efter grundarens död, och den splittring som uppstår är relevant för den andra väckelserörelsen som behandlas i den här uppsatsen. Den andra avgränsningen sträcker sig från slutet av 1920-talet, då Korpelarörelsen började ta form, fram tills dess att rörelsen upplöses år 1939.

Valet av material till denna litteraturstudie har varit begränsat i den bemärkelse att det har varit ont om primärkällor, främst när det kommer till Korpelrörelsen. Det finns ett relativt stort utbud av primärkällor som behandlar Laestadius och laestadianismen, men desto färre som tar upp Korpelarörelsen och dess medlemmar. Anledningen till att det inte finns mycket material att hämta om Korpelarörelsen kan tänkas bero på att den korpelanska rörelsen fortfarande är en "het potatis", särskilt i de geografiska områden som var berörda under tiden som rörelsen var aktiv (se kapitel 4). Detta kan säkerligen vara en bidragande faktor till att den litteratur jag hittat främst har haft en objektiv vinkling genom att beskriva rörelsen från en utomståendes perspektiv, istället för genom samtal med faktiska medlemmar av sekten.

Den källa jag mest tytt mig till rörande den korpelanska sekten är *Protest och profetia: Korpela-rörelsen och drömmen om tidens ände* av Lennart Lundmark. Lundmark har med hjälp av tidningsartiklar och polisrapporter försökt ge en tydlig bild av rörelsen. Dock saknar även han intervjuer med medlemmar av sekten, på grund av ovan nämnda anledning. Däremot fann jag en bok där en mycket relevant person för min studie blivit intervjuad. I boken *Sekter, hemliga sällskap och domedagsprofeter i Sverige och världen* har författaren Clas Svahn genomfört telefonintervjuer med Erling Siikavaara, Försteprofetens son. Jag var till en början aktsam med ifall jag skulle använda mig av denna bok då Svahn inte är en vedertagen forskare inom ämnet, utan journalist och aktiv medlem i Riksorganisationen UFO-Sverige. Dock ansåg jag att den information som framgår i intervjuerna med Erling Siikavaara har tillfört ny information om vissa händelser, i jämförelse med till exempel Lundmarks bok.

Jag har dessutom haft tillgång till Dagens Nyheters digitala arkiv där det finns artiklar rörande mitt ämne från den tid det handlar om. Dessa artiklar bygger främst på rapporter om Korpelärörelsen och dess medlemmar, samt somliga intervjuer med utomstående personer som rapporterar om vissa händelser. Jag anser att de har gett mig en bredare förståelse för hur rörelsen såg ut, samt en inblick i hur övriga personer i samhället såg på sekten.

För att få mer förståelse för sekter har jag även läst Alan Aldridges bok *Religion in the Contemporary World – A Sociological Introduction*. I den går han på ett tydligt och systematiskt sätt igenom sektbegreppet, samt hur det skiljer sig från att vara medlem i till exempel en kyrka. Han lyfter även kortfattat termen "millenär rörelse". Britta Gullin utvecklar detta begrepp ytterligare och har i sin bok *Slutet är nära – Undergång och utopi i millenära rörelser* undersökt millenarism och millenära grupper. Hon reder ut vad som definierar en millenär rörelse, samt varför och hur de uppstår.

1.5 Tidigare forskning

Lennart Lundmark, författare till boken *Protest och profetia: Korpela-rörelsen och drömmen om tidens ände*, ger en bred bild om hur den korpelanska rörelsen kom att uppstå, samt hur den spred sig. Han undersöker bland annat hur det politiska landskapet såg ut under åren som föregick grundandet av rörelsen och lyfter fram vissa nyckelfigurer. Lundmark har dock valt att inte benämna dessa personer vid deras rätta namn, dels för att vissa källor han använde sig

av under den tiden var sekretessbelagda, men även av anledning att skydda dessa personers nu levande släktingar (Lundmark 1985, 8).

I boken *Väckelser i svenska finnbygden* av pingstvännen och predikanten Frans W. Raattamaa går författaren igenom tre väckelserörelser, varav två av dessa handlar om laestadianismen samt Korpelarörelsen. I kapitlet angående Korpelarörelsen tenderar författaren att ställa sig kritisk till rörelsen och fokuserar på mannen som startade allting – Toivo Korpela. Raattamaa beskriver bland annat hur han (författaren) själv skrivit brev där han uppmanat Korpela att sluta upp med sitt felaktiga predikande och överlämna sig själv till Gud igen (Raattamaa 1946, 25). Ett av dessa brev som publicerades i Haparandabladet finns även med i boken, och Raattamaa refererar till flera Bibelveser för att motivera sin åsikt.

Ytterligare en bok som behandlar Korpelarörelsen, men utifrån ett annat perspektiv, är *Sekter, hemliga sällskap och domedagsprofeter i Sverige och världen*, skriven av Clas Svahn. Svahn är både journalist och författare, och ägnar sig även åt UFO-forskning men som han denna gång lagt åt sidan för att undersöka olika grupper som förekommit under århundraden. I kapitlet "När bibeln inte räcker" skriver Svahn om Korpelarörelsen där han inte bara benämner nyckelpersonerna vid deras rätta namn, han har även gjort en telefonintervju med Försteprofeten Sigurd Siikavaaras son, Erling. Här lyfts det fram information som inte framkommer i Lundmarks bok.

De tre ovannämnda böckerna utgör grunden till den information jag hittat om Korpelarörelsen. Som tidigare nämnt finns det inte mycket, och av det som finns är det ungefär samma typ av information som lyfts fram. Något som saknas är riktiga primärkällor med dem som var delaktiga i sekten, och som tidigare nämnt är det en tydlig avsaknad av dessa.

Av relevans för min studie har jag även läst litteratur om Lars Levi Laestadius och dennes rörelse för att utgöra en grund, samt för att förstå hur det laestadianska samhället påverkades av Korpelarörelsen. Per Boreman har i boken *Laestadianismen: Fennoskandiens märkligaste väckelse och dess förhållande till kyrkan* redogjort dels om den geografiska och demografiska miljön där rörelsen uppstod, men även om Lars Levi Laestadius kamp mot alkoholismen som präglade samhället. Boreman tar även kortfattat upp Korpelarörelsen, men är noga med att betona att denna rörelse inte hörde till laestadianismen, utan att det var en "farsot" i samhället

(Boreman 1954, 182). Boreman lyfter även fram de mest uppseendeväckande och skandalomsusade företeelserna hos Korpelarörelsen men nämner inget om hur det laestadianska samhället såg på den. Denna bok har dock några år på nacken, vilket jag tagit med under min granskning.

Anne Heith har i boken *Laestadius and Laestadianism in the Contested Field of Cultural Heritage* skrivit om den laestadianska rörelsen, och hur den framställs i förhållande till koloniala möten i Tornedalen i litteratur från 1970-talet. Heiths fokus ligger på att granska skönlitteratur som behandlar Laestadius eller Laestadianismen, och har även skrivit ett kapitel om den korpelanska rörelsen. Här diskuterar hon främst författaren Bengt Pohjanens framställningar av Korpelarörelsen i olika skönlitterära verk.

Även Bengt Larsson har studerat Laestadius och skriver i boken *Lars Levi Laestadius – hans liv och verk & den laestadianska väckelsen* mycket utförligt om predikantens liv och mission. Boken, som är skriven under slutet av 1900-talet, ger en bred bild av hur den laestadianska rörelsen utvecklats sedan grundarens död. Däremot berör inte författaren något om den korpelanska rörelsen, eller hur det samhälleliga klimatet såg ut under slutet av 1920-talet.

Slutligen har jag granskat Gustaf Dahlbäcks verk *Den gamla och den nya människan i Lars Levi Laestadius teologi*. Dahlbäck har studerat den laestadianska tron och hur den särskiljer sig från andra kristna livsåskådningar. Han diskuterar Laestadius synsätt på företeelser som liv, död och synd. Som tidigare nämnt har även denna bok några år på nacken, men den ger läsaren en bra grund till det laestadianska synsättet på tro.

1.6 Sekter och millenära rörelser

I denna uppsats kommer jag att utgå ifrån Alan Aldridge beskrivning av begreppet sekt. Han har i sin tur tagit sin utgångspunkt i Max Webers klassifikation av religion och kyrka. Enligt Aldridge beskrivs kyrkan som inkluderande och individen "går med" redan vid tidig ålder då man ofta föds in i en tillhörighet eller församling. Med kyrkan kommer också århundraden av traditioner, vilket värderas högt inom församlingen då traditionen definierar dem som grupp (Aldridge 2013, 97–98). Sekten är däremot exkluderande. Detta innebär att en individ tillträder sekten ofta frivilligt och i vuxen ålder – en föds alltså inte in i en sekt på samma sätt som i en kyrka. Enligt Aldridge ses kyrkliga traditioner som dop helt ologiska, då ett barn inte

kan bekänna sig till den rätta vägen i så ung ålder. Att sekter beskrivs som exkluderande beror på att det finns strikta kriterier för att få gå med, och när en väl är med är det inte enkelt att ta sig ur. Dessutom uppmuntras endogami, det vill säga att personerna inom sekten endast gifter sig med varandra. På detta sätt undviker man att utomstående antingen påverkar sina partners, eller att konflikter uppstår (Aldridge 2013, 98).

Något som dock är utmärkande för alla sekter, och avgörande för att en sekt lyckas få anhängare, är att den har en karismatisk ledare. Med detta menas att en ledare av till exempel kristna sekter hävdar att hen är utvald av Gud, antingen genom att vara Guds profet, eller genom att göra anspråk på att hen själv är Messias på jorden. Dessutom lyckas denna person övertala andra om att hen är Guds utvalda, vilket innebär att det inte heller finns något som ledaren kan göra fel eftersom hen har direktkontakt med Gud i himlen. Enligt Aldridge är det även vanligt att dessa ledare utövar sin makt över sina anhängare genom fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld för att få dem att stanna kvar i rörelsen. Sekter tenderar att lösas upp ifall medlemmarna tappar tron på sin ledare, vilket betyder att det är av yttersta vikt att anhängarna fortsätter att vara övertygade om deras ledares storhet. (Aldridge 2013, 123–124).

Aldridge beskriver även begreppet *millenär rörelse*, vilket ofta innefattar kristna grupper som väntar på att världen ska gå under, för att sedan ersättas av en ny. Genom tolkningar av Bibeln och Nya Testamentet har ledarna av en sekt/rörelse kommit fram till ett visst datum då detta ska ske och endast de som ser sanningen ska skonas. Här beskrivs även en tudelning där millenära rörelser delas in i *post-millenära* och *pre-millenära* grupper. Den förstnämnda gruppen menar att millenniet vi idag lever i ska förbereda vägen fram till Jesus återkomst till jorden, medan den senare anser att det nya millenniet börjar i och med Jesus återkomst till jorden, och att det då kommer bli en kamp mellan det goda och onda (Aldridge 2013, 121).

Britta Gullin gör en utförligare förklaring av begreppet *millenarism* i boken *Slutet är nära*. Hon återger ett citat ur Uppenbarelseboken där apokalypsen beskrivs genom att Djävulen fångslas och att de troende skall vara kungar med Kristus i tusen år (Gullin 2016, 30). Det är alltså härifrån termen millenär kommer, och det betyder ungefär tron på ett tusenårigt rike. Gullin refererar även till historikern Norman Cohn som anger en del kriterier som millenära grupper har gemensamt. Han beskriver att det handlar om grupper av människor som utger sig för att vara millenära, samt att de menar att den förändring som skall ske kommer att ske här på jorden. Cohn menar även att dessa grupper anser att förändringen kommer att vara

omedelbar och total, det vill säga att den kommer att påverka alla levande varelser på jorden. Slutligen beskriver han att det många gånger finns med en mirakulös aspekt kring idén om det som komma skall, till exempel att en ark ska komma och hämta dem rättrogna till himmelriket (Gullin 2016, 32).

Även Gullin lyfter betydelsen av karismatiska ledare inom millenära grupper. Hon uppger även att anledningen till att dessa personer får möjlighet att träda fram kan bero på en kris i ett samhälle, där människor är i ett starkt behov av en stark ledare (Gullin 2016, 113). Detta innebär att människor blir mottagliga för någon som träder fram, då de behöver någon som kan hjälpa dem. Som tidigare nämnt finns det alltså en slags beroenderelation mellan ledare och "undersåtar" som måste upprätthållas, särskilt i de fall då ledaren gång på gång "misstolkar" när den nya världen skall komma. Ledaren måste alltså fortsätta att bevisa för gruppen att hen är den hen utger sig för att vara (Gullin 2016, 114).

2. Bakgrund

2.1 Tornedalens kristnande och Laestadius insikt

Under mitten på 1840-talet växte en luthersk väckelserörelse fram vid den finska gränsen i norra Norrlands inland. Samhället i detta karga och glesbefolkade landskap bestod av en blandning av samer, svenskar och finländare och den religiösa tillhörigheten var spridd bland både samiska gudar och den kristna monoteismen (Boreman 1954, 4). Under 1700-talet hade det skett en stor mission av Svenska kyrkan bland samerna i "de svenska lappmarkerna" (idag Sápmi) där man hade byggt kyrkor och byar med intentionen att kristna det samiska folket. En av dessa missionärer, som dessutom var framgångsrik i sitt missionerande, var Petrus Laestadius, bror till Lars Levi. Runt år 1800 talades det om ett färdigt kristnande av lappmarken, men det fanns fortfarande ett motstånd bland många samer (Boreman 1954, 6–8). Det var dock inte bara samernas religion som skulle förändras, utan även vad som ansågs vara ett omoraliskt leverne. Boreman beskriver hur en kyrkoherde i det som numera är Kiruna beklagar sig över det utspridda alkoholmissbruket, den tilltagande fattigdomen samt vanvårdandet av barn bland det samiska folket. Dessutom var utbildningsnivån låg, och få hade läs- och skrivfärdigheter (Boreman 1954, 9). Det fanns enligt dessa kristna präster och missionärer ett behov av frälsning, och denna frälsning skulle komma att bli kristendomen, och laestadianismen.

Laestadius själv var son till en präst och hade spenderat hela sitt liv i förberedelse för att gå i samma spår som sin far (Boreman 1954, 11). Vid nitton års ålder hade han blivit utplacerad i Karesuando, en nordlig socken precis vid den finska gränsen. Här var klimatet kargt och hårt, och Laestadius var tvungen att lära sig både finska och den samiska dialekt som var utbredd i området för att kunna göra sig förstådd i sina predikningar (Boreman 1954, 15). Vid den här tiden var Laestadius fortfarande en man av den Svenska kyrkan. Larsson beskriver dock hur han år 1833 insjuknade i vad som då betecknades som nervfeber. Tydligt blev han under denna tid mycket dålig och började därför fundera över sitt liv och vad arvet till sina anhöriga skulle bli efter hans död. Detta ska ha varit en slags "första prövning", och två till skulle följa (Larsson 1999, 47). Fyra år senare födde Laestadius fru tvillingar, en flicka och en pojke, och han ska ha varit mycket fäst vid sin son. Tyvärr avled sonen bara tre år senare i mässlingen, och detta tog mycket hårt på pastorn. Larsson redogör för hur Laestadius åter igen började begrunda döden, samt hur människor tenderar att ta livet för givet, vilket gör att detta kan ses som den andra prövningen. Den tredje, och sista, visade sig ytterligare några år senare då

Laestadius än en gång insjuknade i vad som tros ha varit lungsot. Bara någon månad tidigare hade brodern fått samma åkomma och avlidit, vilket gjorde att Lars Levi var inställd på att gå samme öde till mötes. Vid denna tidpunkt kretsade tankarna kring vad som händer med själen efter döden (Larsson 1999, 48). Det blir tydligt här att de tre händelserna som skulle komma att påverka Laestadius syn på livet och religion, alla hade med en slags dödsfruktan att göra. Efter att ha stått öga mot öga med döden, inte bara en utan tre gånger, fick han en annan syn på livet samt hur det borde levas.

Ett antal år senare befinner sig Laestadius i Åsele. Han har då både hunnit med att utbilda sig vidare och tagit en pastoralexamen, för att sedan återigen befinna sig i de norrländska lappmarkerna. Det är här en av de viktigaste händelserna i Laestadius religiösa uppvaknande. I ett möte med en samekvinna vid namn Maria berättade hon om sitt livs motgångar och eländighet, och gjorde ett sådant starkt intryck på Lars Levi att han därefter kom till insikt om den rätta vägen i livet som skulle leda till himmelriket (Boreman 1954, 37–38). Efter sitt religiösa uppvaknande återvände Lars Levi till Karesuando år 1844. Här såg det samhällseliga klimatet ut som han lämnat det, med odrägligt fylleri och ett omoraliskt beteende bland invånarna. Det var här Laestadius påbörjade sitt intensiva predikande, och han gjorde det genom att förmedla sitt budskap på ett sådant sätt att det blev lättillgängligt för alla. Genom att anpassa sig till de lägre klasserna i samhället och tala ett språk som de förstod, kunde predikanten inte bara fånga deras uppmärksamhet – han kunde även behålla den (Boreman 1954, 45–46). På grund av detta började kyrkan allt oftare få ont om sittplatser då många blev nyfikna på denna uttrycksfulla och icke-konventionella pastor som predikade på ett sätt som ingen tidigare stött på (Boreman 1954, 50). Det ledde även till att församlingen tog till sig av Laestadius predikningar och fördömanden.

Som tidigare nämnt var den utbredda alkoholismen ett stort samhällsproblem i de lappmarker som Laestadius befann sig i. Prästens personliga hat för berusade personer bidrog till att han förklarade krig mot "brännvinsdraken" för att få slut på supandet (Boreman 1954, 60). Det var dock inte utan motstånd som han fick kämpa för att införa en nolltolerans till alkohol i det norrbottniska samhället, då bland annat många krögare protesterade mot förbudet. Det finns bland annat en berättelse om hur klockaren i församlingen, som även var samhällets mest kände krögare, demonstrativt ställde sig utanför kyrkan när församlingen och Laestadius kom ut och drack ur sin plunta (Rönnbäck 1945, 59). Något som kan ses som ett genombrott i kampen är när Laestadius insåg att han först var tvungen att omvända befolkningen till

moraliska människor på andra plan innan han kunde ta tag i alkoholmissbruket. Genom att flytta fokus från det världsliga valde han nu att predika om den andliga vägen, och hur förtäring av rusdrycker dövade den helige ande som finns inom alla rätttrogna människor. Detta ledde till att Laestadius, med hjälp av skrämselfpropaganda och ett fördömande av syndiga människor, lyckades hjälpa många personer ur sitt missbruk. (Boreman 1954, 61–62).

2.2 Laestadianismens nya bud

Grundad av Lars Levi Laestadius, blev laestadianismen fort en framgångsrik väckelserörelse. Lars Levi Laestadius har många gånger beskrivits som en frälsare av Tornedalen, i och med hans nolltolerans till alkohol och förmågan att fånga invånarna på ett sätt som ingen tidigare gjort. Och visst var nykterismen en central del i Laestadius uppvaknande, men det fanns även andra aspekter som gör att laestadianismen särskiljer sig från andra kristna rörelser. En av dessa var Laestadius idé om förhållandet mellan människan och Gud. Enligt honom skall Gud ses som en slags föräldragestalt, vilket skiljer sig från den traditionella kristendomen som endast talar om Gud som fadern. Dock menar han att själva förhållandet mellan människa och Gud är en vänskapsrelation, som innebär att båda parterna i relationen är intresserade av att känna kärlek från den andre. Detta förklarar Laestadius med att Gud skapade människan till sin avbild och vill därför bli älskad av sina barn, och vice versa (Dahlbäck 1950, 12–14). En annan central idé i Laestadius teologi var tanken om synd och passion. Han menar att människan, som är skapad till Guds avbild, delar både fysiska och psykiska egenskaper med denne. Innan syndafallet stod dessa egenskaper i ett passivt förhållande till den himmelska passionen – som då endast existerade som moralisk passion i hjärtat. Efter syndafallet förlorade dock människan den moraliska aspekten av passionen, och Laestadius benämner den nu istället som den "nedriga passionen". Något som varje människa måste sträva efter är därför att hitta igen den moraliska, eller himmelska, passionen och genom den älska på samma sätt som Gud älskar sina barn (Dahlbäck 1950, 14–16).

En av de värsta synderna, som vi människor tyvärr inte kan göra något åt, är arvsynden. Laestadius beskriver det ungefär som en smitta som modern och fadern överför till fostret redan vid befruktningsstadiet, och därmed kommer barnet ta efter sina föräldrar (Dahlbäck 1950, 62–63). Laestadius nämner även hans egen tolkning av de sju dödssynderna och benämner dessa som högfärd, ambition, girighet, tjuvnad, otukt, dryckenskap och avund. Om en människa besitter någon av dessa synder kommer hen definitivt inte in i Guds rike

(Dahlbäck 1950, 66). Det är därför viktigt att människor försöker leva ett dygdigt och hederligt liv, utan lyx eller överflöd. Laestadius författade år 1843, i samband med avläggandet av sin pastoralexamen, en text om detta som han kallade *Crapula mundi – Världens rus eller själens smittosamma sjukdom*. I den kan man urskilja hur Laestadius utpekar den avtagande gudsfruktan som en världslig epidemi som drabbat hela världen. På grund av detta har även all dygd försvunnit från världen då människan söker efter sinnliga njutningar och rikedom, istället för att utföra goda handlingar för andra (Laestadius 1843, 9–11).

Något som har blivit starkt förknippat med laestadianismen är den företeelse som kommer från finskans *liikutuksia*, och som på svenska översätts till "rörelse". Detta syftar alltså både på de kroppsliga rörelser som kunde uppstå när en människa uppgår i extas, men även det "nonsensspråk" som en del kunde börja prata då de befann sig i kontakt med himmelska känslor. En del blev så påverkade av den helige ande att hela församlingen slutligen började hoppa och röra sig vilt (Boreman 1954, 56–58). Konceptet *liikutuksia* är intressant, då den särskiljer sig från den annars ganska hårda och strikta synen på hur en människa skulle bete sig. Oscar Rönnbäck diskuterar denna företeelse i boken *Ödemarkens apostel*. Han redogör för hur Laestadius själv såg på extasen som ett bevis på Den helige andes närvaro, och de rörelser och ljud som kunde uppstå berodde på att personen i fråga inte var stark nog att hålla igen av den himmelska passionen (Rönnbäck 1945, 6–7). Rönnbäck beskriver att vissa människor helt enkelt måste få uttryck för sina starka känslor, och detta sker genom hoppande, stampande, dansande eller till och med avsvimmande för dem mindre tåliga. Dock menar han att företeelsen "tungomålstalande", som även det kommit att bli förknippat med laestadianismen, inte har något med den att göra – i alla fall inte på det sätt som det ofta beskrivs. Däremot kunde det förekomma ljud som vara svåra att uppfatta, men det var aldrig på ett annat språk än personens modersmål (Rönnbäck 1945, 10–11).

2.3 Laestadius död och splittringen mellan öst och väst

Lars Levi Laestadius var aktiv predikant ända fram tills hans död år 1861, och därefter tog en man vid namn Johan Raattamaa över. Raattamaa var en av de äldsta "lärjungarna" till Laestadius, och därmed erfaren nog att axla ansvaret (Larsson 1999, 123). Under slutet av Raattamaas levnadstid började det att uppstå schismer mellan olika geografiskt lagda grupperingar, men så länge han levde lyckades Raattamaa att hålla ihop rörelsen. Vid hans

död började dock tvisten att eskalera, då människor i väst och öst inte kunde komma överens om vem som nu skulle ta över och leda församlingen. Dessutom skiljde sig en mer grundläggande hållning om hur en skulle leva, där dem i öst ansåg att Raattamaas mer evangeliska riktning var den man skulle följa, medan man i väst menade att Laestadius väg var den sanna. Östlaestadianer, som innefattar människor från både finska och svenska Tornedalen, kan sägas hade en mer liberal syn på det religiösa livet, medan västlaestadianer, från Gällivare- och Jukkasjärvi-trakterna, var mer bokstavstroende och asketiska (Hasselberg 1935, 286–289).

2.4 Tornedalen under slutet av 1920-talet

Tornedalen är ett område i norra Sverige som även sträcker sig över den finska gränsen. Av denna anledning har det funnits en stor mångfald inom området av både svenskar, finländare och samer. På den svenska sidan ligger Pajala, vilket också är huvudorten i övre Tornedalen (Lundmark 1985, 82). Under slutet av 1920-talet och början på 1930-talet blev det allt svårare att endast försörja sig på jord- och skogsbruk. Levnadsstandarden i samhället var låg och det blev svårt att hitta arbete även utanför bygden på grund av att det år 1929 beslutades att man inte skulle dra en järnväg till Pajala (Lundmark 1985, 83). Detta ledde till att människor kände sig isolerade från den övriga världen, och även om det började uppstå "moderniteter" som biografier och dansbanor, fanns det fortfarande en stor andel av befolkningen som var laestadianer (Lundmark 1985, 89).

Som tidigare nämnt är Tornedalen ett geografiskt område i både Sverige och Finland, vilket betyder att befolkningen är blandad av olika nationaliteter. Detta betyder att språkfrågan och huruvida man endast skulle tala ett språk var omdiskuterad. Redan runt 1870 skedde ett skifte inom svensk skola och ett förbud mot att tala finska i den svenska skolan infördes. All undervisning skulle nu ske på svenska, även om barnens modersmål var finska. År 1920 var alla skolor i Tornedalen försvenskade (Minoritet.se, 2017). Trots att ca 94% av befolkningen vid år 1930 hade finska som huvudspråk, och där de med svenska som huvudspråk även talade finska, ansågs det svenska språket vara det "korrekta". Dock infördes det ett alternativ för de finskspråkiga barnen några år senare att välja till att läsa finska som modersmål, men detta skulle inte inkräkta på den ordinarie kursplanen (Lundmark 1985, 93). Då idén med att förbjuda det finska språket och kulturen i skolan var att de finsktalande barnen skulle få bättre

förutsättningar i framtiden, så blev resultatet istället att många barn blev "halvspråkiga" istället för tvåspråkiga (Lundmark 1985, 95).

Den politiska situationen i Tornedalen kom att ändras under början på 1930-talet i och med arbetarrörelsens framgång. Den rådande lågkonjunkturen ledde till stor arbetslöshet, särskilt under vintrarna (Lundmark 1985, 123). I Pajala år 1928 var Högerpartiet det rådande partiet, medan Socialdemokraterna och Kommunisterna inte hade fått särskilt många röster. Dock var valdeltagandet lågt, vilket kan vara en följd av arbetslösheten i bygden (Lundmark 1985, 125). Det här kom att fortsätta även två år senare när det var dags för valet i kommunalfullmäktige. Här valde de Socialdemokratiska och Kommunistiska partierna att inte ens delta, på grund av det starka stödet för de borgerliga partierna. Något som dock kom att ändra det politiska läget i Pajala var en strejk inom vägarbetet (Lundmark 1985, 126). Lundmark redogör för hur denna strejk ofta återges i olika källor på ett partiskt sätt, beroende på vem det är som författat källan, och Arbetarrörelsens egna material från den tiden blev antingen förlorade i en brand eller förstörda av dem egna medlemmarna. Trots detta återger författaren med hjälp av gamla tidningsartiklar en tämligen tydlig bild av strejksituationen. Vägstrejken 1932 trädde i kraft efter en dispyt angående vägarbetarnas löner som den sommaren skulle bli ovanligt låga, vilket var ett resultat av den lågkonjunktur som rådde i hela landet (Lundmark 1985, 127). Denna strejk pågick i över ett år, och eftersom att de som deltog i strejken inte blev beviljade något slags fattigvårdsmedel under den tiden blev situationen svår för många. Det ledde i sin tur till att en del blev så kallade strejkbrytare – det vill säga att de fortsatte att arbeta trots den pågående strejken. Detta bidrog till att situationen blossade upp ännu mer där de strejkande i vissa fall tog till med våld mot strejkbrytarna (Lundmark 1985, 129–132). Under denna period fick det Kommunistiska partiet mer stöd i bygden, då de aktivt tagit ställning för de arbetare som valt att gå i strejk. Detta ledde till att de i riksdagsvalet 1932 fick flest röster i Pajala kommun och alltså gick om Högerpartiet. Även valdeltagandet hade ökat sedan valet 1928 (Lundmark 1985, 137). Arbetarrörelsen som man kan säga ligger till grunden för detta skifte blev dock starkt kritiserat av laestadianerna i bygden, då de menade att dem som var delaktiga i strejken var fosterlandsfientliga. En stark kärna som förekommer inom laestadianismen är att känna tilltron till auktoriteter, vilket alltså är den totala motsatsen till vad de ansåg att strejkarna gjorde (Lundmark 1985, 151).

3. Korpelarörelsen och väntan på kristallarken

3.1 Toivo Korpela

Under slutet av 1920-talet började en ung laestadiansk man att predika runt om i svenska Tornedalen. Mannen, som hette Toivo Korpela, var ursprungligen från Finland och hade efter en tid av predikande i hemlandet vänt blicken mot andra sidan gränsen. Korpela var en djupt religiös man och hade ingen ambition att lämna den laestadianska församlingen för att bilda ett eget samfund. Däremot ansågs hans predikande på egen hand förkastligt av de äldre i rörelsen, då man skulle sprida det laestadianska budet i par – inte ensam. Detta ledde till att han förbjöds att predika under en viss tid i väntan på ett godkännande från hans hemförsamling. Dock var detta inget Korpela valde att bry sig om, och med stöd från många i församlingen valde han att fortsätta predika på egen hand.

Att Korpela lyckades med detta var på grund av att han under åren blivit mycket uppskattad som predikant, då hans karismatiska och inbjudande stil drog stora mängder människor till sig, och särskilt den yngre generationen (Lundmark 1985, 24–25). Korpela sågs resa runt i Tornedalen och besökte platser som Kiruna och Karesuando, där det sägs att han ville uppleva de ställen som Laestadius levte och verkade på (Eklund 1935, 208). I en intervju med Dagens Nyheter berättar prost J.E. Eklund från Kiruna att han haft möjligheten att lyssna på Korpelas predikningar, och menar att han uppfattades som en lugn och samlad människa som utstrålar intelligens (Dagens Nyheter 1935-03-12, 1). Även Eklunds komminister, K.P. Grapenson, intygar detta och beskriver i en annan intervju att han fann honom "ganska begåvad och inte särskilt överspänd" (Dagens Nyheter 1935-03-14, 1). Korpela blev dock uppmanad flera gånger att sluta upp med sitt predikande, då den information han spred inte var bibelenslik, samt att han borde överlämna sig till Jesus Kristus för att rentvå sig från sina synder (Raattamaa 1946, 23–24). Toivo Korpela blev även beskylld för att vara allt från en tjuvaktig svindlare till kommunist, och det diskuterades huruvida predikantens uttalanden egentligen bara var förklädd kommunistisk propaganda (Dagens Nyheter 1935-03-14, 32). Oavsett vad Korpelas politiska ställning var eller varför han valde att bryta sig ur den traditionella laestadianismen, är det tydligt att Korpela själv lämnade den rörelse som skulle komma att bära hans namn, innan det blev en sekt.

3.2 Från excentrisk rörelse till sekt

I början på år 1934 kom det en ny finsk översättning av bibeln, vilket kan ses som startskottet till den nya riktningen som Korpelarörelsen tog. Vid det här laget hade Toivo Korpela själv återvänt hem till Finland, och istället var det en man vid namn Sigurd Siikavaara som tog över som ledare. Han hade varit en anhängare av Korpela under några år, för att sedan ta avstånd från rörelsen för att själv börja studera bibeln (Lundmark 1985, 29–30). Anledningen till detta var att han hade fått en uppenbarelse om bibelns budskap, och dessutom kommit till insikt om att den nya översättningen av den Heliga skriften var ett bedrägeri av Guds ord. Siikavaara, som kom att bli känd som Förstepropheten, menade att han med hjälp av en passage ur Daniels bok i Gamla Testamentet kunde utpeka när och hur apokalypsen skulle inträffa. Utifrån en tolkning av siffran 1335 kunde han tillsammans med Artur Niemi, Andrepropheten, konstatera att världen skulle gå under den 24 juli 1937 (Svahn 2014, 158). Dock innebar inte detta att allting var förlorat. Det fanns nämligen en chans för de rätttroga att överleva domedagen, och få frälsning i paradiset. Enligt Siikavaara och Niemi skulle en ark stiga ner från himlen och först ta upp profeterna, för att sedan återvända för de andra. Däremot fanns det inte plats för alla på arken. Utifrån ytterligare en tolkning av Bibeln menade profeterna att det endast skulle finnas plats för 666 personer på arken, inklusive dem själva (Lundmark 1985, 31). Denna siffra grundar sig på det antal djur som Noak tog med på sin ark under syndafloden (Dagens Nyheter 1935-03-07, 30). Dessutom skulle endast 24 personer över 60 få följa med på arken, vilket även detta var en tolkning ur en passage i Uppenbarelseboken (Lundmark 1985, 31). Människor uppmanades att göra sig kvitt sina jordiska egendomar, samt att säga upp sig från sina arbeten för att stå fria den dagen då arken skulle komma (Dagens Nyheter 1935-03-07, 30). Den skulle då ta de 666 rätttroga till Palestina där de tillsammans med Israels tolv stammar skulle stanna i tusen dagar, för att sedan se på när de Skandinaviska länderna och dess syndare gick under. Därefter skulle det himmelska Jerusalem bli ett slags paradiset för de utvalda, medan resten av världen skulle brinna (Svahn 2014, 159). Denna bild av domedagen skulle dock komma att ändras ett par gånger, särskilt i och med att ytterligare en nyckelfigur inom rörelsen träder fram.

I samband med att sekten utvecklades till en millenär domedagsrörelse hade nyheten om denna grupp människor spritt sig runt om i Tornedalen, även ända fram till Finland där nu Toivo Korpela befann sig. Korpela, som hade tagit avstånd från Förste- och Andreprophetens uppenbarelser, bestämde träff med dessa två för att diskutera rörelsens utveckling. Trots

Siikavaara och Korpelas oliktankande kom de överens om att tillsammans resa runt och predika för allmänheten. Dock skulle detta få ett abrupt slut relativt fort, då Korpela än en gång återvände hem till Finland – för gott denna gång (Svahn 2014, 159). Här blev det alltså tydligt att grundaren till rörelsen tydligt tog avstånd ifrån allt som den nu representerade. Personen Korpela var inte längre en ledargestalt inom sekten, men han kom dock att kvarstå som en betydelsefull person för många, och enligt Lundmark även som en symbolisk figur, liknande Johannes Döparen i förhållande till den riktiga profeten, och i detta fall - profeterna. Däremot blev han förkastad av både Förste- och Andreprofeten som menade att han skulle bli fördömd till helvetet (Lundmark 1985, 34–35).

Runt år 1934 tillkom ytterligare en betydelsefull person för rörelsen – nämligen hon som skulle komma att bli känd som Profetissan. Profetissan, eller Ebba Strålberg som hon egentligen hette, var en gruvarbetarfru från Kiruna som hade ett rykte om sig att kunna sia in i framtiden. Hon beskrivs som en originell karaktär, och Lundmark redogör om en berättelse från en av de gånger hon ska ha hamnat i trans. Enligt ett vittne ska hennes ögon blivit glasartade, samtidigt som hennes stora kropp kastades fram och tillbaka i häftiga rörelser – till den punkt att man varit tvungen att hålla fast henne. Dessa typer av händelser kunde alltså förekomma, och slutade ofta med att Profetissan "vaknade upp" med en ny uppenbarelse om när arken skulle komma. Den första ändringen skedde 1934, då hon angav att upptagandet till himlen skulle ske ett år innan det datum som profeterna tidigare hade förutspått. Dock var denna förutsägelse bara den första av flera som Profetissan skulle komma med under den närmsta tiden. Bara några månader senare fick hon en ny uppenbarelse, och menade att arken skulle komma redan till sommaren året därpå. Lundmark redogör för hur Försteprofeten under denna tid började tvivla på Profetissans visioner, men valde ändå att fortsätta på den stig hon siat om. Likväl skulle denna profetia visa sig vara falsk, då hon i början på mars 1935 fick en ny uppenbarelse som sade att arken skulle landa på sjön Luossajärvi klockan sex på morgonen den 14 mars (Lundmark 1985, 35–37). I och med denna profetia flyttades alltså domedagen fram två år från det första utsatta datumet, vilket innebar att slutet var närmare än vad man tidigare förutspått.

Vad som egentligen skedde på morgonen den 14 mars 1935 är oklart. Somliga menar att alla korpelaner vallfärdade till platsen för att samlas vid strandkanten i väntan på avfärd, medan andra beskriver hur bara en del av rörelsen befann sig där den morgonen. Huruvida profeterna befann sig där är svårt att säga, men enligt Sigurd Siikavaaras son, Erling, var varken

Siikavaara själv eller de andra ledarna där eftersom de menade att de skulle bli upphämtade var än de befann sig (Svahn 2014, 161). Men ingen ark kom, varken till Luossajärvi som Profetissan förutspått, eller till de andra ställena som ledarna befann sig på. Dagens Nyheters korrespondent rapporterade om detta, och tydligen berodde "felbedömningen" på att profetian hade varit förhastad, och att arken inte skulle dyka upp förrän den 6 juni samma år. Dessutom hade det tillkommit ytterligare en uppenbarelse om att Förste- och Andreprofeten inte skulle behöva vänta på arken med de andra – utan de skulle upptas direkt till himlen redan på annandag påsk (Dagens Nyheter 1935-03-15, 21). Dock berättar Erling Siikavaara att hans pappa inte alls såg på arken som en fysisk ark som skulle komma, utan istället som en metafor för den rätta tron. Han menar att arken skapades för att få människor att gå med, för att man senare skulle kunna ge dem "andlig klarhet" (Svahn 2014, 161).

Ungefär runt samma tid som arken inte dök upp tog sekten en mer intensiv form, och gick in i vad som Lundmark beskriver som "hoppandets tid". Här började rörelsen med något som de själva kallade "Mose psalmer", vilket innebar att de hoppade upp och ner, klappade händerna och svor högt. Frasen "Babylons sköka till helvetet" var flitigt använd, och var riktad till allt och alla som inte var delaktig i den "rätta läran". Hoppandet och svärandet var inte bara något som var begränsat till mötena, utan medlemmarna hoppade och skrek även utanför sammankomsterna (Lundmark 1985, 36–37). Dessa sammankomster drog ofta till sig mycket folk, även bland dem som inte trodde på arken. De samlades utanför mötessalarna och kunde då och då se glimtar av vad som försiggick inne i lokalen. Prosten J.E. Eklund återger för en reporter i Dagens Nyheter om en slags "kraftmätning" som ägde rum inne i det laestadianska kapellet i Kiruna. Det var mellan korpelaner och laestadianer som konflikten uppstod, och hade enligt Eklund börjat i och med att korpelanerna vägrade att låta laestadianerna att hålla i sin predikan. Detta löste de genom att själva hålla i ett möte som pågick från klockan 11 på förmiddagen, fram till midnatt (Dagens Nyheter 1935-03-12, 30).

Ytterligare en sammankomst som blev uppmärksam i media ägde även den rum i Kiruna, och nu verkade laestadiankapellet ha kommit att bli en informell mötesplats för korpelanerna. Vad laestadianerna själva ansåg om detta framgår inte i litteraturen, men det går att ana att de inte såg positivt på saken. Lundmark återger om en utsänd reporter från Aftonbladet som i slutet av mars 1935 besöker sammankomsten i kapellet. Enligt denne börjar mötet med en relativt stillsam predikan av både Förste- och Andreprofeten, som precis som psalmsjungandet är på finska. Under hela mötet hörs till och från höga utrop av "Mose

psalmer", men förutom vissa ryckningar i Profetissan är det här ingen som går upp i extas av någon form (Lundmark 1985, 39–40). Några veckor senare hade däremot ett korpelanskt möte "spårat ur", och ett flertal medlemmar i sekten blev anhållna av polisen, varav både Förste- och Andreprofeten samt Profetissan var några utav dem. Korpelanerna hade vid upprepade tillfällen klivit ut ur kapellet och skrikit och svurit åt alla de människor som befann sig utanför. Enligt Dagens Nyheter ska människorna varit så hysteriska att de inte gick att kommunicera med, så polisen slutligen var tvungna att ingripa (Dagens Nyheter 1935-04-07, 1). Alla de arresterade blev skickade till mentalsjukhuset i Piteå, men de flesta kunde återvända hem efter bara någon vecka. Siikavaara blev däremot kvar i nästan tre månader – inte på grund av hans mentala ohälsa, utan för att polisen ville att området skulle "lugna ner sig" innan han fick återvända (Svahn 2014, 166).

3.3 Demografi

Rörelsens geografiska utbredning sträckte sig från Karesuando i norr till Sattajärvi i söder (se bilaga 1), men den demografiska statistiken visar att det var relativt låg variation av de olika anhängarna inom rörelsen. Lennart Lundmark har efter granskningar av tidningsartiklar och protokoll kunnat ge en tydlig bild av hur kön, samhällsklass och yrken var representerade bland anhängarna. Först och främst går det att konstatera att befolkningen i de olika byarna runt om i Tornedalen levde jämförelsevis ganska lika liv. De hade lite, om ens någon, kontakt med omvärlden, få hade tillgång till radio och klimatet var kargt (Svahn 2014, 162–163). Den religiösa tillhörigheten var i allmänhet stor, och normen var att man gick i kyrkan. När Korpela, och senare Siikavaara och Niemi, åkte runt och predikade för befolkningen lyckades de nå ut till somliga, och dessa tenderade att vara unga människor. Under "frihetstiden", alltså åren 1935-1939, var närmare 75 procent av rörelsens anhängare mellan 15 och 42 år (Lundmark 1985, 67–68).

I många av de nyhetsartiklar som rapporterar om korpelanernas möten tenderar kvinnorna att få en central roll. En korrespondent för Dagens Nyheter beskriver ett av mötena i Kiruna, och hur "större delen av mötesdeltagarna utgjordes av unga flickor i 18–20-årsåldern." (Dagens Nyheter 1935-04-06, 1). Även ett flertal rapporter från samma år beskrev hur de flesta av medlemmarna var kvinnor. Trots detta är det svårt att fastställa att det var så det såg ut, eftersom att många andra undersökningar tyder på att det snarare var en ganska jämn fördelning mellan könen (Lundmark 1985, 67). Vid en granskning av medlemmarnas olika

yrken går det även att konstatera att det främst var dem från arbetarklassen som var representerade i rörelsen. Lundmark beskriver att ledarna för Korpelarörelsen, det vill säga Försteprofiten och några till, hade en inkomst som låg över medel, medan de flesta andra hade yrken som gruvarbetare, skomakare och hemmansägare (Lundmark 1985, 69).

Den etniska variationen var inte särskilt spridd, då i princip alla inom rörelsen var tornedalingar, det vill säga svenskar eller finländare. Då Laestadius lära snabbt spred sig hos den samiska befolkningen, fick den korpelanska trosuppfattningen aldrig fäste hos denna grupp. Bengt Pohjanen, författare och litteraturvetare, beskriver dock att det kan ha funnits några samer som medverkade i Karesuando, som var ett starkt fäste för Korpelarörelsen (Sveriges Radio, 2013-08-01).

3.4 Riter inom rörelsen

Det cirkulerade en mängd olika rapporter om vad som försiggick bland korpelanerna, och många utomstående var skeptiska till den nya rörelsen. Huruvida allt som beskrivs i media stämde är tvivelaktigt, men sekten hade många egendomliga företeelser och riter för sig. Sigurd Siikavaara, som gick under namnet Försteprofiten, var den som hade sista ordet om vad anhängarna skulle göra för att komma närmare Gud. Då han tidigare delat ledarskapet med Artur Niemi utropade han år 1936 att eftersom att Jesus endast varit en person, så kunde även bara Siikavaara själv vara den sanna profeten (Lundmark 1985, 61). Många av de företeelser och riter som därefter dök upp verkar ha kommit som spontana impulser, det vill säga att de kom till profeten i stundens hetta. Ett exempel på en sådan är den som har kommit att bli mest känd och förknippad med Korpelarörelsen – nämligen den som kallas för "kamning". Under denna rit skulle medlemmarna ta av sig på nederdelen och exponera könsorganen, för att sedan få könshåren kammade av en annan person. Syftet med denna rit skulle inte vara av sexuell art, utan det var mest ett test för att se om alla inom rörelsen var bekväma med sin nakenhet inför andra – vilket tydde på renhet inför Gud (Lundmark 1985, 62). Just nakenhet var något som Siikavaara ansåg vara av yttersta vikt, då det tydligt står i Bibeln att Gud skapat människorna nakna. Erling Siikavaara återger att hans pappa inte tyckte att man skulle skämmas för sin kropp, eftersom den är skapad av Gud. Det var enligt honom på grund av att människan började skyla sina könsdelar för varandra som de blev utkastade ur Paradiset, vilket därför innebar att den enda vägen för att återvända dit var att vara bekväm i sin egen nakenhet (Svahn 2014, 164–165).

Även om kammingsriterna inte skulle ha någon sexuell innebörd så fanns inom rörelsen en betydligt friare syn på människans sexualitet och sexualdrift. Försteprofeten hade i juli 1936 gjort ytterligare en tolkning av Bibeln och menade nu att det var fritt fram för medlemmarna att använda rusdrycker, dansa, spela kortspel och att ha samlag med olika personer. Detta grundade sig i att olika personer i Bibeln haft flera fruar samtidigt som de haft sexuellt umgänge med prostituerade. Alltså skulle man förneka Gud om man förnekade den livsstilen. Siikavaara tolkade även ordet "äta" som "ha samlag med", vilket motiverade att han kunde ha sex med andra förutom sin fru. Ålder var enligt Siikavaara mindre viktigt, utan det var den sexuella mognaden som avgjorde hurvida en person var redo att "ätas" med (Lundmark 1985, 61). Tiden mellan 1935–1939 brukar enligt Svahn beskrivas som "frihetstiden", då rörelsen under denna period blev mer liberal rörande sex och spel – något som det övriga samhället sedan länge hade fördömt (Svahn 2014, 169).

Relationen till alkohol var under den här tiden tabubelagt, då många i området var troende laestadianer, vilket innebar att de hade en nolltolerans till alkohol. Siikavaara däremot hade även här funnit bibliska texter för att motivera förtäring av alkohol. Eftersom att alkohol var dyrt och svårt att få tag på, innebar detta att många inom rörelsen började att tillverka egen sprit i form av hembränning. Lundmark beskriver hur Försteprofeten själv var delaktig i detta, samtidigt som han föll djupare och djupare ner i sitt eget alkoholmissbruk (Lundmark 1985, 61–63). Till slut dömdes han år 1938 till 40 dagsböter för olovlig brännvinstillverkning (Dagens Nyheter 1938-12-17, 40). Bara några månader senare skedde ett stort ingripande av polisen rörande sexuella övergrepp på underåriga, och både Siikavaara och Niemi blev arresterade. Enligt Dagens Nyheter ska en sinnesutredning för Siikavaara ägt rum och han blev till slut inlagd på mentalsjukhus (Dagens Nyheter 1939-05-09, 11). Enligt en läkare där förklarades Siikavaaras mentala tillstånd bero på "en kronisk sinnessjukdom på alkoholbasis". Efter rättsprocessens slut blev Siikavaara dömd till fängelse, men lyckades bli förflyttad till ett sjukhus i Piteå då han påstod att han sett djävulen. Enligt sonen Erling var detta endast ett knep för att få vara närmare sitt hem (Svahn 2014, 169–170).

3.5 Rörelsen avtar

Prosten J. E. Eklund redogör redan i mars 1935 för hur rörelsen befinner sig i upplösningstillstånd. Han berättar att sekten vid tillfället hade cirka 30 medlemmar i Kiruna, och det enda som fanns att göra var att vänta tills rörelsen sakta med säkert dog ut av sig själv

(Dagens Nyheter 1935-03-12). Eklund hade delvis rätt i sitt uttalande, då många snart skulle välja att lämna rörelsen, men han misstog sig i det faktum att rörelsen befann sig i upplösningstillstånd. Bara några dagar senare, efter att arken inte dykt upp på morgonen den 14 mars 1935 förklarades detta med en feltolkning, och ett nytt datum sattes för arkens ankomst. Signaturen Kråkberg rapporterar i Dagens Nyheter om att det fanns en stor besvikelse bland anhängarna och att allt fler valde under denna period att lämna rörelsen, "[...] ty inte ens ett troende hjärta kan vårda ett ständigt bedrägligt hopp, om inte förnuftet först förmörkats." (Dagens Nyheter 1935-03-27, 32). Även Profetissans uppenbarelse om att de två profeterna skulle tas upp innan de andra, redan under påskhelgen samma år, visade sig också vara falsk. Efter att Sigurd Siikavaara släppts från Piteås mentalsjukhus hade tiden för denna himmelfärd redan kommit och gått. Detta förklarade han med att arken inte var en fysisk ark, utan en symbol för Jesus Kristus, och därför hade han och Andreprofeten redan själsligt upptagits till himlen. På liknande sätt infann sig det nya datumet för när arken skulle komma, och även denna gång skulle korpelanerna komma att bli besvikna då ingen ark dök upp (Svahn 2014, 166–167). Efter denna händelse beskrivs det hur Siikavaara började tappa greppet om rörelsen. Då han själv varit borta under en längre tid hade medlemmarna gjort egna tolkningar av Bibeln, och grundat ur ett stycke från Matteus där det lyfts fram att barn och barns beteende är det viktigaste för Gud, tolkades detta bokstavigt av korpelanerna. Medlemmarna började bete sig som små barn genom att till exempel rulla runt på marken, springa och jaga varandra eller krossa porslin. Då det tidigare hoppandet och svärandet hade fått benämningen "Mose psalmer" skulle detta beteende komma att kallas "Lammets psalmer" (Lundmark 1985, 56).

Många av korpelanernas möten under "frihetstiden" innefattade alltså svordomar, höga utrop, nakenhet, alkohol och vuxna som betedde sig som barn. Dock var det ändå vanligt att medlemmarnas egna barn följde med till dessa möten. Detta var också en del av anledningen till polisens ingripande år 1939, och många av den korpelanska rörelsens medlemmar blev antingen arresterade eller inkallade till förhör. Lundmark beskriver att de flesta endast blev dömda till dagsböter, men som tidigare nämnt blev Siikavaara dömd till slutet psykiatrisk vård och förflyttad till Piteås mentalsjukhus (Lundmark 1985, 63–64). Här skiljer sig några uppgifter angående Siikavaaras tid på sjukhuset. Svahn återger att den gamle profeten återvände hem 1942 (Svahn 2014, 170), medan Lundmark menar att han inte skrevs ut förrän i början på 1950-talet (Lundmark 1985, 63). Däremot framgår det att i och med Siikavaaras frånvaro verkade rörelsen ha nått sitt slut och upphörde ganska kort därefter. Många av

medlemmarna tenderade därefter att isolera sig, då de blev utsatta för trakasserier av den övriga befolkningen. Lundmark återger hur en tidigare korpelan beskriver hur hen hade svårt att få jobb de första åren efter upplösningen, då samhället såg på dem som näst intill brottslingar (Lundmark 1985, 65). Dock verkade religionen fortfarande spela en central roll i många av dessa människors liv, men nu tenderades den att uttryckas på mer traditionella vis.

4. Diskussion

Efter att ha granskat laestadianismen och Korpelarörelsen är det tydligt att dessa rörelser skiljer sig på en mängd olika sätt. Därför är det intressant att den senare från början utformades som en slags förgrening av den laestadianska läran, utan några intentioner på att bli en egen rörelse. Toivo Korpela själv var en karismatisk och religiös man som valde att börja predika på egen hand. Det framgår inte varför han bestämde sig för att trotsa de laestadianska sederna, men det är tydligt att det han gjorde blev uppskattat av många. Hans utstrålning och karisma gjorde att folk tog till sig av hans predikande, även bland dem som ansåg det han gjorde som förkastligt.

Trots de två rörelsernas olikheter fanns det även en del likheter – särskilt om en ser till grundarna av respektive rörelse. Båda valde att ifrågasätta den rådande religiösa normen och istället för att "falla in i ledet" bestämde de sig för att fortsätta predika om vad de själva ansåg vara viktigt. Dessutom hade de liknande stilar i hur de predikade. De båda människors personliga utstrålning var en bidragande faktor till den framgång de fick, men de var även intelligenta och pålästa personer som lyckades förmedla sitt budskap på ett sätt som folk kunde ta till sig. Laestadius såg till att lära sig de olika språk och dialekter som var vanliga i området, samt höll sina predikningar på ett mindre formellt språk som församlingen själva använde. Korpela hade på liknande sätt lyckats få med sig den yngre generationen genom att predika på ett sätt som tilltalade dem, samt att han motsatte sig den äldre, traditionella läran. Kanske blev detta en slags religiös revolution mot den äldre generationen, som under lång tid haft en mycket strikt syn på hur en människa ska leva.

Ytterligare en likhet som de två rörelserna hade gemensamt var betydelsen av *liikutuksia*. Genom rörelse och ibland höga utrop kunde en person komma närmare Gud, och detta uppmuntrades bland både laestadianer och korpelaner. Korpelarörelsen anammade även denna företeelse utanför gudstjänster, där de tillsammans med svordomar ansåg att de kunde fördriva djävulen och hans medhjälpare. Detta typ av beteende stämmer överrens med den övriga bilden en får av Korpelarörelsen och dess medlemmar, men däremot är det överraskande att den laestadianska rörelsen också ansåg *liikutuksia* som något positivt. Ett utmärkande drag för laestadianismen är att en inte ska hängiva sig åt sinneliga njutningar, vilket gör att konceptet *liikutuksia* går att problematisera då det just bygger på att individen ska släppa på alla spärrar och uppfyllas av Guds ande.

Det teoretiska begrepp jag valde att analysera mitt material utifrån är som tidigare nämnt religionssociologi. Jag har ämnat att studera både laestadianismen och Korpelarörelsen, dock med fokus på den sistnämnda, utifrån detta för att ta reda på huruvida olika samhällliga faktorer varit avgörande för grundandet av respektive rörelse, samt om rörelserna i sin tur influerat samhället. Med hjälp av Lundmarks bok har jag fått förståelse för den politiska och ekonomiska situationen i Pajala under framväxten av den korpelanska rörelsen. Samhället var splittrat mellan dem som var nöjda med det gamla och dem som strävade efter utveckling. En stor andel av befolkningen var laestadianer och var därmed emot den nya arbetarrörelsen och kommunismen, då de ansåg att det endast var Gud som kunde förändra även det politiska samhället. Toivo Korpela ansåg de gamla sederna som föråldrade och valde att predika om det laestadianska budet på egen hand. I förlängningen, när han hade bildat en skara med anhängare, valde han dock att lämna rörelsen, och den skulle komma att få en helt annan utformning än den han avsett.

De samhällliga förhållandena i Tornedalen under framkomsten av de två väckelserörelserna såg olika ut. Under laestadianismens framväxt var det ett samhälle med spridda religiösa uppfattningar, samt ett samhälle präglat av missväxt och obildning – och kanske främst av alkoholmissbruk. Laestadius såg detta och bedömde det som ett problem som han med hjälp av att sprida den rätta tron kunde åtgärda. Att han var framgångsrik i detta framgår tydligt, men det går att problematisera huruvida alla i samhället gynnades av den nya läran. Den samiska befolkningen, som fördömdes för deras syndiga leverne både av de kristna missionärerna innan Laestadius samt av Lars Levi själv, var en stor grupp av dem som tog till sig den nya tron. Anledningen till detta kan bero på att många redan hade stött på kristendomen i liknande former under den intensiva missionen i området som började ett århundrade tidigare. Då dessa missionärer ansåg den samiska tron vara förkastlig och syndfull, var det många samer som antingen konverterade, eller påstod att de konverterat till den kristna tron, då alternativet till detta var straffbelagt. Under liknande omständigheter, dock inte lika uttalat, kom Lars Levi Laestadius till Tornedalen under 1800-talet och ansåg att det samhälle han fann var i starkt behov av frälsning. Och visst fanns det en viss representation av samer när det kom till alkoholmissbruk och analfabetism – men betyder det att enbart konvertering till kristendomen löste alla problem, eller har det att göra med att befolkningen för första gången fick hjälp med sina svårigheter?

En intressant aspekt med Korpelarörelsens demografi är det faktum att det var så många ungdomar som var medlemmar i rörelsen. Det framgår att Korpela lyckades fånga upp dem som kanske egentligen inte var särskilt intresserade av religion, vilket ofta innefattar en yngre generation. Därmed fick hans nya riktning fäste – trots att den fördömdes av andra laestadianer. Men vad gjorde att unga människor fann Korpelas predikningar så tilltalande? En anledning kan vara det religionssociologiska perspektivet, alltså att samhället var under pågående förändring – både politiskt och ekonomiskt, vilket gjorde att inte bara de lägre samhällsklasserna började ifrågasätta rådande normer, utan även dem som tillhörde den yngre generationen. Pajala och närliggande orter i området var mycket isolerade från omvärlden. Som tidigare nämnt fanns ingen järnvägsförbindelse till orten och dessutom var moderna företeelser som till exempel radio inte vanligt förekommande, trots att det började höra till vanligheten i övriga Sverige. Därför går det att spekulera att när predikanten Toivo Korpela kom och spred sitt budskap, som vid detta tillfälle inte hade något att göra med arken, kan intresset för något nytt och annorlunda bidragit till att ungdomar valde att gå med i rörelsen. Detta, i kombination med Webers teori skulle kunna förklara varför Korpelarörelsen kom att bestå av främst yngre människor, samt dem från lägre samhällsklasser. Teorin menar att de som är privilegierade i ett samhälle tenderar att använda religion för att stärka och hålla kvar sin ställning i samhällsstegen medan de som är mindre privilegierade tar till sig religioner som förespråkar belöningar för dem som följer den. Korpela började få ett följande runt år 1930, vilket var mellan två valår där resultaten skulle komma att skilja sig avsevärt. Högerpartiet gick från att ha varit de rådande partiet under flera år, till att bli passerade av det Kommunistiska partiet. År 1932 utbröt dessutom vägstrejken som ledde till att många drabbades av ekonomiska motgångar. Här är det förstående att folk sökte efter något som kunde mildra de annars påfrestande omständigheterna, och några fann alltså det som sökte i Korpelarörelsen. Några år senare, i och med den nya läran om arken vid Siikavaara och Niemis övertagande, går det även att analysera människors deltagande i rörelsen utifrån Rodney Starks "*rational choice theory*" (RCT). Som tidigare nämnt går Starks teori ut på att människor, i drömmen om evigt liv, söker sig till den eller dem som kan erbjuda detta med minsta möjliga ansträngning från individen själv. Det ska alltså vara enkelt att både gå med i och vara med i rörelsen, samtidigt som man blir garanterad evigt liv. Denna teori går att applicera på många domedagssektor, då utkomsten för medlemmarna nästan alltid är evigt liv för dem troende. För korpelanerna som var delaktiga under "frihetstiden" går det även att förstå varför rörelsen blev så attraktiv för somliga. De kunde förtära alkohol, spela kortspel och ha sexuella förbindelser med vem de ville – och ändå komma till paradiset. Då många blivit uppfosttrade

med andra värderingar var detta säkerligen drömmen, då de inte behövde offra nöje för religion.

Efter att ha studerat Korpelarörelsens framväxt och fall kan jag konstatera att rörelsen stämmer in både på Aldridge och Gullins definitioner av sekt. Den hade en tydlig karismatisk ledare som tydligt dikterade hur medlemmarna skulle bete sig samt vad som var tillåtet och otillåtet. Rörelsen var dessutom exkluderande på det sätt att de tog avstånd från det övriga samhället och fördömde dem som inte trodde på arkens ankomst. Något som dock skiljer rörelsen från andra sekter är det faktum att ledaren förlitade sig på någon annans uppenbarelser, även fast de stridde mot den första profetian han själv förutspått. Mängden av Profetissans olika syner verkade dock ha gjort Siikavaara orolig, och man kan undra ifall han verkligen trodde på arkens ankomst i mars 1935. Det går även att kategorisera rörelsen under begreppet millenär rörelse, då hela rörelsen grundades i idén om ett tusenårigt rike. Utifrån Aldridge beskrivning kan Korpelarörelsen klassas som en pre-millenär grupp eftersom de menade att efter att arken hämtat dem, kommer de få utvalda att spendera livet i paradiset medan resten av världen brinner. Slutligen går det att konstatera att Korpelarörelsen löstes upp efter att Siikavaara börjat tappa kontroll över rörelsen, och i samband med att han blir inlagd på mentalsjukhuset i Piteå förlorar rörelsen den karismatiska ledare som en sekt behöver. Det är oklart huruvida medlemmarna slutade tro på Siikavaaras storhet, men det är tydligt att efter polisens tillslag och arresterande av många utav medlemmarna upplöstes den sakta men säkert utan någon större dramatik.

Både Lundmark och Svahn är överens om att den korpelanska rörelsen löstes upp runt år 1939, men någon som menar att rörelsen lever kvar ännu idag är författaren Bengt Pohjanen. Pohjanen, som själv kommer från Pajala, har författat ett flertal skönlitterära verk om Korpelarörelsen, och även satt upp en pjäs om boken *Dagning röd*, som möttes av stor kritik från somliga som ansåg att pjäsen var missvisande och endast byggde på de myter och rykten som cirkulerade kring rörelsen (Svahn 2014, 172–173). Några år innan Pohjanens pjäs hade en bok skriven av bröderna Henning och Ernst Sjöström kommit ut som kallades *Silverarken*. Även denna bok beskriver Korpelarörelsen med dess riter och seder, och enligt Lundmark framställs stora delar på ett okritiskt sätt. Namnet silverarken baseras på att de menade att arken som skulle komma var i silver, men Pohjanen menar att detta inte stämmer då den enligt honom ska ha varit i kristall. Huruvida bröderna Sjöström eller Pohjanen har rätt i denna fråga är oklart, men det framgår att de tenderar att ha porträtterat sekten på ett inte helt

sanningsenligt sätt. Bengt Pohjanen menar även att det finns tendenser av Korpelarörelsen som finns än idag, dock inte på samma sätt som för snart 80 år sedan. Istället beskriver han att det förekommer vissa sammanhang där människor tillber någon slags gudom genom att bruka droger, alkohol eller sexuellt umgänge (Sveriges Radio, 2013-08-01).

Den korpelanska rörelsen hade alltså en kort, men intensiv, levnadstid. Ändå är det tydligt att den har satt spår i människor som lever kvar än idag. Erling Siikavaara, son till Sigurd Siikavaara, bor fortfarande kvar i den by han är uppväxt i tillsammans med sin fru. Båda bekänner hur det fortfarande är många i byn som inte ens hälsar, utan fortfarande ser på Erling som sonen till Förstepropheten. Det är som en stämpel som inte går att tvätta bort, utan är något som både Erling och hans fru fått stå ut med under alla dessa år. Därför är det förståeligt när han i en intervju med Clas Svahn beskriver att han är less på att fortfarande behöva läsa olika skrifter om Korpelarörelsen, då han helst av allt bara vill att allt ska glömmas (Svahn 2014, 172–173).

Huruvida det finns spår av rörelsen som lever kvar är svårt att säga, men det är tydligt att alla de "syndiga" företeelser som rörelsen uppmanade sina medlemmar till, som sex, nakenhet och alkohol, än idag är tabubelagda ämnen. Vi har kommit en lång väg sedan 1930-talet, men ändå går det att urskilja vissa likheter i de samhällsliga strukturerna. Britta Gullin redogör hur sekter och millenära rörelser ofta uppstår i samband med en slags kris i ett samhälle, då folket letar efter någon som kan leda dem genom den svåra tiden (Gullin 2016, 113). Korpelarörelsen grundades i ett samhälle präglad av konflikt, bland annat på grund av politiska motstridigheter och arbetslöshet. Dessa stridigheter är inte särskilt utmärkande för just den tiden, utan går att finna i de flesta samhällen även idag. Därför går det att spekulera huruvida en liknande rörelse skulle kunna blossa upp i Sverige under vår livstid, samt vilket intryck den i sådana fall skulle göra på samhället.

5. Sammanfattning

I den här uppsatsen har jag granskat två lutherska väckelserörelser, laestadianismen och Korpelarörelsen, som båda uppstod i Tornedalen i norra Sverige under 1800- respektive 1900-talet. Den förstnämnda rörelsen blev en mindre förgrening av Svenska kyrkan, medan den senare uppstod ur laestadianismen för att senare bli en domedagssekt. Med hjälp av mina frågeställningar har jag tagit reda på om det fanns några likheter och skillnader i framställningen av de två rörelserna, samt vilka samhällseliga faktorer som inverkade på uppkomsten och upplösningen av den korpelanska rörelsen. Metoden jag använt mig av är kvalitativ textanalys, då jag studerat olika typer av litteratur, och den teori jag valt att utgå från är religionssociologi.

Innan jag börjar beskriva rörelserna går jag igenom begreppet sekt och millenär rörelse, då dessa två används för att beskriva Korpelarörelsen. En sekt skiljer sig från en kyrklig rörelse på flera punkter, varav en är att en individ väljer att gå med i en sekt – till skillnad från kyrkor som man ofta "föds in i". Dessutom tenderar sekter att vara exkluderande och har många restriktioner angående socialisation med utomstående. Den främsta skillnaden mellan kyrkligt samfund och sekt är att sekter utmärks ofta av sin karismatiska ledare. Denna ledare utger sig ofta för att vara i direktkontakt med någon form av gudomlighet, vilket får hans anhängare att dyrka hen som om personen själv är ett gudomligt väsen. Dessutom dikterar ledaren olika regler som medlemmarna måste följa, annars blir man utesluten. Begreppet millenär rörelse skulle kunna jämföras med sekt, då de i grunden delar många likheter. Millenära rörelser har dock en ytterligare agenda – nämligen att de väntar på domedagen där jorden ska gå under för att det nya tusenåriga riket ska komma.

Efter att ha granskat dessa två rörelser utifrån en religionssociologisk teori framgår det att båda, men särskilt Korpelarörelsen, var starkt påverkad av olika samhällseliga faktorer. Den politiska förändringen år 1932 i kombination med 1930 års vägstrejk ledde till att rörelsen fick fäste i även de mest konservativa samhällena. Tornedalen var ett samhälle fast i det gamla, men det fanns även en strävan efter förändring. Människor letade efter något som kunde underlätta de svåra förhållandena, och en del fann det dem sökte i Toivo Korpelas predikningar. Vid den här tiden var rörelsen dock bara en urbrytarrörelse från laestadianismen, och det skulle dröja ytterligare några år innan den skulle ta den form som den kom att bli känd för.

I min studie har jag även använt Max Webers religionssociologiska teori om religioners anknytning till sociala klasser. Efter att ha studerat den korpelanska rörelsens demografi kan jag konstatera att den främst bestod av människor från arbetarklassen, vilket stämmer överrens med Webers teori om att lägre klasser i samhället tenderar att ty sig till den religion som förespråkar belöningar för goda handlingar. Dessutom har jag kunnat applicera Rodney Starks *rational choice theory* (RCT), som bland annat beskriver varför människor väljer att gå med i sekter. Enligt Stark beror detta på att vi strävar efter att uppleva största maximala nöje till minsta möjliga pris. Detta innebär alltså att sekter som kan erbjuda en individ det den söker, utan att hen behöver offra något som hen finner viktigt, finns det en sannolikhet att personen väljer att gå med i sekten. Korpelarörelsen erbjöd sina medlemmar sexuell och moralisk frigörelse tillsammans med ett löfte om evigt liv, vilket särskiljde den från övriga rörelser under den tiden.

Avslutningsvis kan jag konstatera att dessa två rörelser skiljer sig på många punkter, men de har även vissa saker gemensamt. Till exempel så grundades både laestadianismen och Korpelarörelsen under liknande omständigheter, då ledarna för respektive grupp ansåg att det samhälle de befann sig i var i behov av förändring. Dock framgår det att där den ena höll sig som en förgrening av Svenska kyrkan, valde den andra en mer exkluderande väg. Korpelarörelsen kom alltså att bli en millenär domedagsrörelse, för att upplösas efter bara några år. Dock finns det dem som menar att det finns tendenser av rörelsen som ännu lever kvar, men det går att fastställa att den rörelse som studerats i denna uppsats, som leddes av Sigurd Siikavaara under åren 1934–1939, inte går att återfinna i Sverige idag.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Aldridge, Alan. 2013. *Religion in the Contemporary World*. 3:e uppl. Cambridge: Polity Press.

Boreman, Per. 1954. *Laestadianismen: Fennoskandiens märkligaste väckelse och dess förhållande till kyrkan*. Stockholm: AB Trehåtryck.

Brännström, Olaus. 1962. *Den laestadianska själavårdstraditionen i Sverige under 1800-talet*. Uppsala: Appelbergs boktryckeri AB.

Dahlbäck, Gustaf. 1950. *Den gamla och den nya människan i Lars Levi Laestadius teologi*. Lund: Skånska Centraltryckeriet.

Eklund, J. E. 1935. Korpelarörelsen. *Svensk kyrkotidning* 13: 208–210.

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert. (red). 2015. *Handbok i kvalitativ analys*. 2 uppl. Stockholm: Liber AB.

Furseth, Inger & Repstad, Pål. 2005. *Religionssociologi – en introduktion*. Malmö: Liber AB

Gullin, Britta. 2016. *Slutet är nära: Undergång och utopi i millenära rörelser*. Farsta: Molin & Sorgenfrei Förlag.

Hasselberg, Carl J.E. 1935. *Under Polstjärnan: Tornedalen och dess kyrkliga historia*. Örnsköldsvik: Ågrens Boktryckeri Aktiebolag.

Heith, Anne. 2018. *Laestadius and Laestadianism in the Contested Field of Cultural Heritage: A Study of Contemporary Sámi and Tornedalian Texts*. Umeå: Umeå University & The Royal Skyttean Society.

Kjørup, Søren. 2009. *Människovetenskaperna: Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur

Laestadius, Lars Levi. 1843. *Crapula Mundi – Världens rus eller själens smittosamma sjukdom*. Luleå : Förlag Johan Pietiläinen.

Larsson, Bengt. 1999. *Lars Levi Laestadius – hans liv och verk & den laestadianska väckelsen*. Skellefteå: Artos Bokförlag.

Lundmark, Lennart. 1985. *Protest och profetia: Korpela-rörelsen och drömmen om tidens ände*. Lund: Studentlitteratur.

Raattamaa, Frans W. 1946. *Väckelser i svenska finnbygden*. Stockholm: Häroldens Tryckeri.

Rönnbäck, Oscar. 1945. *Ödemarkens apostel: Berättelse om Lars Levi Laestadius liv och gärning*. Stockholm: Harriers Bokförlag AB.

Svahn, Clas. 2014. *Sekter, hemliga sällskap och domedagsprofeter i Sverige och världen*. Sundbyberg: Semic.

Elektroniska källor

"I flygande ark till Palestina". 1935. Dagens Nyheter. 7 mars.
<https://arkivet.dn.se/tidning/1935-03-07/65/1?searchTerm=korpela> (Hämtad 2018-04-26).

"Om Korpelas sekt". 1935. Dagens Nyheter. 12 mars. <https://arkivet.dn.se/tidning/1935-03-12/70/1?searchTerm=korpela> (Hämtad 2018-04-26).

"Komma ej arken, bränna vi biblarna". 1935. Dagens Nyheter. 8 mars.
<https://arkivet.dn.se/tidning/1935-03-08/66/15?searchTerm=korpela> (Hämtad 2018-04-26).

"Korpela kommunist?". 1935. Dagens Nyheter. 14 mars. <https://arkivet.dn.se/tidning/1935-03-14/72/1?searchTerm=korpela> (Hämtad 2018-04-26).

"Korpelas ark anlände ej". 1935. Dagens Nyheter. 15 mars.

<https://arkivet.dn.se/tidning/1935-03-15/73/21?searchTerm=korpela> (Hämtad 2018-04-26).

"Febern i Tornedalen börjar gå tillbaka". 1935. Dagens Nyheter. 27 mars.

<https://arkivet.dn.se/tidning/1935-03-27/84/32?searchTerm=korpela> (Hämtad 2018-05-08).

"Polisen bröt Korpelamöte". 1935. Dagens Nyheter. 7 april.

<https://arkivet.dn.se/tidning/1935-04-07/95/1?searchTerm=siikavaara> (Hämtad 2018-05-08).

"Korpelaprofeten brände själv". 1938. Dagens Nyheter. 17 december.

<https://arkivet.dn.se/tidning/1938-12-17/343/40?searchTerm=siikavaara> (Hämtad 2018-05-08).

"Sektledaren har häktats". 1939. Dagens Nyheter. 9 maj.

<https://arkivet.dn.se/tidning/1939-05-09/123/11?searchTerm=siikavaara> (Hämtad 2018-05-08).

"Svenska språket var norm". 2017. Minoritet.se

<http://www.minoritet.se/svenska-sprak-et-var-norm> (Hämtad 2018-03-26).

"Författaren Bengt Pohjanen om Korpelarörelsen". 2013. Sameradion, Sveriges Radio. 1 augusti. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=5606570> (Hämtad 2018-05-14).

Bilagor

Bilaga 1: Karta över Korpelarörelsens utbredning i övre Tornedalen (Lundmark 1985, 33).

*Korpela-rörelsens utbredning i övre Tornedalen.
De byar där den väckte mest uppmärksamhet är understrukna.*